

Analysis of factors affecting urban nightlife indicators: A case study of Babolsar city

Maryam Kiyai¹, Keramatollah Ziari² , Saeed Zanganeh Shahraki³

1. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: kiyai.maryam@ut.ac.ir

2. (Corresponding Author) Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: zayyari@ut.ac.ir

3. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: saeed.zanganeh@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article History:

Received:

25 October 2025

Revised:

27 January 2026

Accepted:

11 March 2026

Available online:

5 April 2026

Keywords:

Nightlife,

Babolsar City,

Max Qda.

ABSTRACT

Night life, as an emerging phenomenon in the field of urban studies, plays an important role in the spatial and temporal transformations of cities and influences sustainable urban development. The present research aims to develop an integrated model of the factors, causes, and consequences of nocturnal life in the city of Babolsar. This study is applied and mixed-method, with data collected from library resources and 9 focus group interviews with various groups. The data were analyzed using the grounded theory method and MaxQDA software to provide a comprehensive and structured perspective on this emerging phenomenon. In the proposed model, each main factor is categorized into five general themes. According to the research findings, laws, regulations, and institutional factors are considered causal conditions in creating the phenomenon of urban nocturnal life in Babolsar's urban areas. Cultural-social factors, economic factors, and physical factors act as intervening conditions; accessibility, transportation factors, and business attraction factors are background conditions. The expansion of facilities and infrastructure to develop social and economic activities, the performance and expertise of municipal managers, and integrated management strategies are considered strategies. The consequences identified include the expansion of the transportation system (positive), the growth of accommodation centers (positive), the undermining of cultural identity (negative), crowded streets, and insecurity (negative). Therefore, for the proper implementation of urban nocturnal life, the formation and participation of experts and specialists to address these factors is essential.

Cite this article: Kiyai, M., Ziari, K., & Zanganeh Shahraki S. (2026). Analysis of factors affecting urban nightlife indicators: A case study of Babolsar city. *Geographical Urban Planning Research Quarterly*, 14 (1), 21-38.

<http://doi.org/10.22059/jurbangeo.2025.399186.2081>

© The Author (s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Cities are both the context for social, economic, and physical development and the setting for complex challenges that require careful planning. With the arrival of night, urban landscapes transform, forming a dynamic arena of leisure and entertainment. It should be said that nightlife is a space for social interaction, enhancing well-being and creating creativity and experience. Therefore, these spaces have a significant impact on the life of the city and their management is very important to meet the interests of multiple stakeholders such as merchants, residents, and users. Despite its potential, nightlife in Babolsar has been neglected, and nighttime can be an opportunity for dynamism, social interaction, and improving the quality of urban life. In contemporary cities, urban management focuses on the regeneration and creation of dynamic urban centers, and one of its most important axes is encouraging and supporting nightlife. Although numerous studies have examined the dimensions of nightlife, few have analyzed the factors that shape its formation and sustainability. Therefore, the present study seeks to answer the question:

-What are the factors affecting urban nightlife with a qualitative approach?

Nightlife studies, as a branch of urban research, emerged in the late twentieth century; Cremona (2014) first proposed it in relation to changes in urban nightlife. Hence, nightlife is a set of round-the-clock activities and services, such as food, drink, and entertainment, that continue late into the night. The research background shows that the expansion of urbanization and changing patterns of urban life, especially at night, have heightened attention to the relationship between citizens and the urban environment. Hence, the quality of nightlife is influenced by social, economic, physical, and infrastructural factors and affects the security, social interactions, and economic performance of the city; these factors are the main objective of the research. The innovation of this research lies in focusing on urban nightlife in a medium-sized city like Babolsar and in using a qualitative approach with direct citizen participation. Using MAXQDA software in coding and analyzing data increased the accuracy and transparency of the research, and combining lived experiences with scientific analysis is the main distinguishing feature of this study compared to previous research.

Methodology

This research is classified as applied research in terms of its purpose and, for data collection, uses a mixed-methods approach with an emphasis on qualitative and quantitative methods. The study population consisted of citizens selected through purposive sampling. The selection criteria were residence in the city, experience or knowledge related to the research topic, and willingness to participate in the research process actively.

At the beginning of each session, the researcher presented the topic in simple, clear language, and then facilitated group discussions to exchange views and collect qualitative data. The researcher, in the role of facilitator, guided the session and recorded all data. Subsequently, the collected data were coded, categorized, and analyzed using MAXQDA software to extract and interpret the main themes. In this section, the researcher interpreted, coded, and categorized the data using the problem tree and content analysis of the interviews. Grounded Theory served as the main basis for presenting the findings, and samples from city areas were selected based on frequency and expert opinion. Next, based on research needs and expert opinion, samples were selected from different areas of the city (based on frequency).

Results and discussion

To analyze the findings, the interview data were coded in three stages as first, open coding identified 39 semantic units; then, with axial coding, similar codes were organized into the aggregation unit and 15 subcategories. In the third step, by reviewing and combining the categories and examining the relationships of the subcategories, six main categories were identified as urban laws and regulations, management and institutions, social and cultural factors, access and transportation, business attractions, and urban facilities and equipment.

The factors of urban laws and regulations were identified in three subcategories: implementation of night-time electricity regulations, productivity and profitability, diversity and change of use, and life cycle dynamics. The managerial and institutional factors were identified in three axial codes: legal laws and regulations, performance and expertise of the responsible organizations, and integrated and coordinated management of managers. The social and cultural factors were revealed in four codes: social norms, levels of public awareness among citizens, population structure, and the creation of

social trust. Accessibility and transportation factors in traffic control and business attractions in higher-income areas were revealed.

In this issue, both positive and negative consequences were revealed, including the existence of transportation systems and residential centers for urban nightlife, and the deterioration of cultural identity and the crowding of streets.

Causal conditions in the creation and expansion of urban nightlife include two main categories as follows:

-Urban laws and regulations: including the implementation of night-time electricity regulations, productivity and profitability resulting from diversity and change of use, and the dynamics of the life cycle.

-Management and institutional factors: including legal laws and regulations, the expertise and performance of the governing organizations, and the integrated and coordinated management of managers.

Intervening conditions are factors that affect the occurrence of the phenomenon; in the model, social and cultural factors, including social norms, public awareness, population structure, and social trust, were identified as such.

In the social norm factors section, experts cite the development of cultural tourism activities, increased security for women in urban nightlife, social and cultural solidarity among citizens, and the diversification of nightlife-related social activities as effective.

Among the factors influencing public awareness, improving citizens' recognition is effective. In the demographic structure section, controlling the population and using the neighborhood's internal and external textures are effective strategies. In fostering social trust, experts say the expansion of urbanization and marginalization in the nightlife space, the development of equipped textures, and proximity to densely populated areas are effective.

In the background factors section, the factors: access and transportation are effective, according to experts.

In some areas of Babolsar, participants also stated that under this factor, two factors as lack of access to parking and lack of a public transportation system around the clock are effective in urban nightlife.

In the aforementioned model, to explain the phenomenon of urban nightlife, the strategic factor of "urban facilities and equipment" has been defined in terms of actor interactions. In Babolsar, municipalities are responsible for implementing programs and activities related to nightlife in urban areas.

"In this regard, citizens believed that if nightlife activities lead to economic and social development, it will be effective."

In the economic dimension, "Such activities should lead to the development of employment opportunities and the reduction of unemployment, urban economic prosperity, and the creation of competitiveness for the benefit of citizens."

In the social dimension, "Such activities create vitality, create opportunities for creating a new identity, strengthen social capital, and form family groups."

In the physical dimension, "they provide accessibility, lighting, and color, and give identity to old textures."

In this category, two outcomes were identified as positive and negative. Among the positive outcomes, the night transportation system includes indicators such as the availability of substitute devices and reliable night transportation. Also, residential centers that include indicators such as safe nighttime operation, recreating the historical landscape, organizing new facilities, and revitalizing cultural uses are important to respondents.

Two negative consequences of this issue are the deterioration of cultural identity and street crowding.

The study's findings show that, as Robert and Eldering (2022) also stated, urban nightlife is one of the factors affecting the prosperity of social and economic activities at night, most closely related to recreational and entertainment activities. In this context, the production of product-related businesses is also considered another effective factor; these findings are consistent with those of Ya (2014) and Kay (2025) in the physical dimension, especially regarding the role of smart lighting. Also, as Kramer and Witan (2023) have stated, people's sense of greater freedom from social rules and norms leads to the conversion of unused spaces into urban nightlife. However, in addition to this, the study area and, consequently, some areas of this area have caused the abandonment of its historical areas.

In fact, it is consistent with the findings of Robert and Eldering (2022). Because they believe that if urban resources and potentials are used properly, it will improve the quality of human life.

Therefore, nightlife activities in the “social dimension strengthen vitality, new identity, and social capital.” These results are consistent with the research of Yahyaei et al. (2021), which shows that in Rasht, leveraging the dead hours of the night, diverse uses and services, appropriate furniture, and vitality solutions have increased citizen presence and shaped nightlife in selected locations.

The findings showed that in the “management and institutional dimension, laws and regulations, the performance and expertise of the responsible organizations, and integrated and coordinated management play an effective role.” These results are consistent with the research of Sajjadzadeh and Bahar (2022), who identified monitoring, responsive management, and the quality of the environment and the cultural level of the space as key factors for citizens. Also, the climatic and cultural characteristics of Hamedan have led to nightlife taking shape more as family and group gatherings in urban spaces.

Conclusion

Intending to comprehensively understand the factors and motivations, the present study has developed a theoretical model of urban nightlife based on the coding of interviews and has described the main factors in 5 categories (causal, intervening, contextual, strategies, and consequences) and three general categories (cause, factors, and consequences).

In the meantime, the correct rules for creating urban nightlife, the performance and management of municipal managers, and the level of citizens' awareness of its consequences were also identified as strategies. The consequences of the phenomenon in the aforementioned model were also identified as improvements across the social, economic, environmental, and cultural dimensions.

Finally, it can be said that urban nightlife is influenced by four main categories of factors: causal conditions including infrastructure, security, transportation and access to public spaces; intervening conditions including policies, urban management programs, cultural and economic events; limiting conditions such as negative attitudes, lack of recreational facilities, focus on daily activities and increasing land prices; and consequences including urban vitality and attractiveness, social participation, economic development and strengthening cultural identity; Analyzing these factors allows for the design of effective policies and programs for sustainable and dynamic nightlife.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تحلیل عوامل اثرگذار بر شاخص‌های زیست‌شبهانه شهری مطالعه موردی: شهر بابلسر*

مریم کیائی^۱، کرامت اله زیاری^۲، سعید زنگنه شهرکی^۳

- ۱- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: kiyai.maryam@ut.ac.ir
۲- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: zayari@ut.ac.ir
۳- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: saeed.zanganeh@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زیست‌شبهانه به‌عنوان پدیده‌ای نوظهور در حوزه مطالعات شهری، نقش مهمی در تحولات مکانی و زمانی شهرها دارد و بر توسعه پایدار شهری تأثیرگذار است. پژوهش حاضر باهدف تدوین مدلی یکپارچه از عوامل، دلایل و پیامدهای زیست‌شبهانه در شهر بابلسر انجام شده است. این مطالعه از نوع کاربردی و ترکیبی است که داده‌های آن از منابع کتابخانه‌ای و ۹ مصاحبه گروه کانونی با گروه‌های مختلف جمع‌آوری شده‌اند. تحلیل داده‌ها با روش نظریه زمینه‌ای و توسط نرم‌افزار مکس کیودا انجام شده است تا دیدگاهی جامع و ساختاریافته درباره این پدیده نوظهور ارائه شود. در مدل ارائه شده هرکدام از عوامل اصلی در ۵ مقوله کلی تشکیل شد. بر اساس یافته‌های پژوهش، قوانین و مقررات و عوامل نهادی به‌عنوان شرایط علی در ایجاد پدیده زیست‌شهری در نواحی شهری بابلسر دخیل می‌دانند؛ و عوامل فرهنگی - اجتماعی و عوامل اقتصادی و کالبدی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر؛ دسترسی و عوامل حمل‌ونقل و عوامل جاذبه‌های کسب‌وکار نیز به‌عنوان شرایط زمینه‌ای و گسترش تأسیسات و زیربنایها برای گسترش فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی، عملکرد و تخصص مدیران شهرداری، مدیریت یکپارچه مدیران به‌عنوان راهبردها، همچنین پیامدها شامل؛ گسترش سیستم حمل‌ونقل (مثبت)، گسترش مراکز اقامتی (مثبت)، خدشه‌دار شدن هویت فرهنگی (منفی)، شلوغ شدن خیابان‌ها و ناامنی (منفی) به‌عنوان پیامدها و نتایج موضوع شناسایی گردید. از این‌رو برای اجرای درست زیست‌شبهانه شهری؛ تشکیل و مشارکت کارشناسان و متخصصان جهت توجه به این عوامل ضرورت دارد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۳	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۰۷	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۰	
تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۰۱/۱۶	
واژگان کلیدی: زیست‌شبهانه، شهر بابلسر، مکس کیودا.	
استاد: کیائی، مریم؛ زیاری، کرامت اله و زنگنه شهرکی، سعید. (۱۴۰۵). تحلیل عوامل اثرگذار بر شاخص‌های زیست‌شبهانه شهری مطالعه موردی: شهر بابلسر. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۴ (۱)، ۲۸-۲۱.	
http://doi.org/10.22059/jurbangeo.2025.399186.2081	
ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران	نویسندگان

*. این مقاله برگرفته از رساله دکتر خانم مریم کیائی در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمای نویسنده اول و مشاوره نویسنده سوم در دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران می‌باشد.

مقدمه

شهرها هم بستر توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی هستند و هم محل بروز چالش‌های پیچیده که برنامه‌ریزی دقیق می‌طلبد (زیاری و همقدم، ۱۴۰۰)؛ با فرارسیدن شب، مناظر شهری دگرگون شده و عرصه‌ای پویا از اوقات فراغت و سرگرمی شکل می‌گیرد (Heath, 1997 & Roy & Chowdhury, 2025). باید گفت، فعالیت‌های زیست شبانه در محله، به‌عنوان پایه فیزیکی - اجتماعی، نقش مهمی در توسعه و پایداری شهرها داشته و از ابزارهای کلیدی برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شوند (زیاری و قلی‌پور، ۱۴۰۲). زندگی شبانه فضایی برای تعامل اجتماعی، تقویت رفاه و ایجاد خلاقیت و تجربه است (Kramer & Wittmann, 2023; Henckle & Weber, 2019).

از این‌رو، مطالعات زندگی شبانه شاخه‌ای از مطالعات شهری است که از دهه آخر قرن بیستم در ارتباط با دگرگونی‌های زندگی شبانه شهری پدیدار شد (Eldridge & Nofre, 2018). این فعالیت‌ها به‌عنوان یکی از ابزارهای راهبردی در فرآیند برنامه‌ریزی شهری مطرح بوده و نقشی کلیدی در تحقق اهداف پایداری ایفا می‌کنند (زیاری و قلی‌پور، ۱۴۰۲). در شهرهای غربی، زندگی شبانه بخش جدایی‌ناپذیر زندگی شهری است و ریشه‌های آن به دوران صنعتی اروپا در اواخر قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ بازمی‌گردد؛ زمانی که شب به عرصه‌ای برای فعالیت‌های فراغتی و اجتماعی بدل شد. از دهه ۱۹۷۰، برنامه‌ریزی شبانه شهری در اروپا مطرح گردید. زندگی شبانه شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و خدمات شبانه مانند غذا، نوشیدنی، سرگرمی و تفریح است (Ngesan & Abdul Karim, 2012). از این‌رو، زیست شبانه شهری، فضایی خودانگیخته با پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است که به توسعه پایدار و خلق ظرفیت‌های نوین اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کند (Kramer & Wittmann, 2023).

در این راستا، زندگی شبانه در فضاهای شهری به‌عنوان یک نمود فضایی - زمانی در بحث کارکردهای اقتصادی پویا و به‌عنوان یک استراتژی اساسی در پویایی و خلق دوباره مراکز شهری در بسیاری از شهرهای پسا صنعتی، آشکار شده است (Zaki et al., 2012 & shaw, 2015)؛ بنابراین این فضاها تأثیر زیادی بر زندگی شهروندان و مدیریت آن‌ها برای برآورده کردن منافع چندین مداخله‌گر مانند بازرگانان، ساکنان و کاربران بسیار مهم است (Liempt et al., 2012 & Santos, 2023).

از این‌رو، هم‌راستا با این موضوع در بسیاری از شهرهای پسا صنعتی، مفاهیمی چون «شهر ۲۴ ساعته» و «شهر شب» نشان‌دهنده اهمیت روزافزون زیست شبانه شهری است (Chew, 2009). شهرهایی که در حوزه اقتصادی با رکود مواجه بوده‌اند، با تقویت زندگی شبانه و جذب گردشگر توانسته‌اند رونق اقتصادی و اشتغال‌زایی ایجاد کنند. در این چارچوب، مفهوم شهر شب بر استفاده بهینه از پتانسیل‌های شهری برای بهبود کیفیت زندگی تأکید (Roberts & Eldridge, 2012). به‌ویژه در کلان‌شهرها، پویایی شبانه مستلزم برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد فضاهای شهری برای فعالیت‌های شبانه شهروندان است (Rowe, 2008 & Roberts, 2009).

در شهرهای مدرن امروزی، تعامل میان کار، تفریح و زمان موجب شده است که زندگی روز و شب درهم‌آمیخته و شهرها پاسخ‌گوی نیازهای متنوع شهروندان باشند. در کلان‌شهرها، افراد بخش زیادی از فعالیت‌های خود نظیر کار، سفر، معاملات و فراغت را در ساعات شبانه انجام می‌دهند (Ghalehnooe & Nilipour, 2020). همچنین، گرمای روز، آلودگی هوا و ازدحام شهری سبب شده است که تمایل به استفاده از فضاهای باز در شب افزایش یابد (Rowe, 2008 & Negesan & et al., 2012)؛ در این میان، پیشرفت‌های فناوری مانند نورپردازی هوشمند، واقعیت مجازی و اینترنت اشیا، کیفیت و جذابیت تجربه زیست شبانه را به‌طور چشمگیری ارتقا داده‌اند (Yeo et al., 2014 & Cai & Fan, 2025). مطالعات انجام‌شده در غرب در زمینه زیست شبانه نشان می‌دهد که تخیلات منفی و نگرش‌های بلندمدت نسبت

به شب غالباً بر برداشت‌های مثبت از میراث اروپایی سایه می‌اندازند. از یک‌سو، تحقیقات دانشگاهی درباره نقش سازنده زیست‌شبهانه در تقویت جامعه و رفاه اجتماعی محدود است، و از سوی دیگر، سیاست‌های شهری غالباً شب را با بی‌نظمی و جرم پیوند می‌دهند (Aramayona & Guameros-Meza, 2024). با این حال، مناطق شبهانه شهری به تدریج به کانون‌های فرهنگی و اجتماعی تبدیل می‌شوند که بازتاب‌دهنده فرهنگ محلی و هویت شهری هستند. ادغام زیست‌شبهانه در بستر زندگی روزمره می‌تواند به پایداری شهری، افزایش مشارکت اجتماعی و پذیرش تنوع یاری رساند (Liu et al., 2023).

با وجود ظرفیت‌های بالقوه، زیست‌شبهانه در بابلسر مغفول مانده و شب‌هنگام می‌تواند فرصتی برای پویایی، تعامل اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی شهری باشد. در تجربه شهرهای معاصر، مدیریت شهری به بازآفرینی و ایجاد مراکز شهری پویا توجه ویژه دارد و یکی از مهم‌ترین محورهای آن، تشویق و حمایت از زیست‌شبهانه است. اگرچه پژوهش‌های متعددی به بررسی ابعاد زیست‌شبهانه پرداخته‌اند، اما کمتر مطالعه‌ای به تحلیل عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری و پایداری آن پرداخته است. از این رو، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که عوامل مؤثر بر زیست‌شبهانه شهری با رویکردی کیفی کدام‌اند؟

چرفاوی و دجال (۲۰۱۸)^۱ در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی انعطاف‌پذیری میادین عمومی در شب و اقتصاد شبهانه» نشان دادند که نیازهای مالی برآورده نشده ساکنان و محدودیت خرده‌فروشی‌ها در طول روز اهمیت ایجاد بازارها و اقتصاد شبهانه شهری را نشان می‌دهد. همچنین، میادین و عرصه‌های عمومی شهری باید انعطاف‌پذیر و چندمنظوره باشند تا بتوانند رویدادها و فعالیت‌های متنوع شبهانه را پاسخگو باشند. هنگ و همکاران (۲۰۱۹)^۲ در پژوهش «ادراک روز و شب از شهر هنگ‌کنگ» نشان دادند که محبوبیت فعالیت‌های شبهانه شهر را به سمت توسعه اقتصاد شبهانه هدایت کرده است. در بسیاری از کشورها، این فعالیت‌ها حول مشروبات الکلی و بارها متمرکز است، اما در ایران بیشتر به تفریحات غذایی اختصاص دارد. با این حال، ضعف دید در شب می‌تواند خطر خشونت و جرم را افزایش دهد و برخی مطالعات هشدار می‌دهند که فعالیت‌های شبهانه ممکن است مراکز شهری را به فضاهای جرم‌خیز تبدیل کنند. رابرتز و همکاران (۲۰۲۰)^۳ در پژوهش خود با عنوان «مزیت فرهنگی و شب: موردی برای یک رویکرد جامع جهت صدور مجوز» نشان دادند که در کنار نگرش رایج شب به‌عنوان زمان آسیب و بی‌نظمی، شب به‌عنوان فرصتی برای توسعه اقتصادی، نوسازی شهری و گسترش مراکز فرهنگی و فضاهای محلی نیز اهمیت دارد و صدور مجوزهای مناسب می‌تواند این نقش‌ها را تقویت کند. الشاطر و ابوسعده (۲۰۲۲)^۴ در پژوهش خود با عنوان «اثرات فعالیت‌های شب‌زنده‌داری بر فضاهای شهری» به بررسی زندگی شبهانه در شهر قاهره پرداختند و نشان دادند که تنوع بیش‌ازحد در فضاهای قدیمی نیازمند اصلاح است تا تهدیدی برای پایداری و حیات شبهانه ایجاد نکند. این مطالعه با استفاده از بررسی نظام‌مند، مشاهده مستقیم و مصاحبه با ساکنان، کارگران و بازدیدکنندگان نشان داد که حمایت حکمرانی شهری و مشارکت محلی نقش مهمی در بهبود یا مدیریت زیست‌شبهانه دارد. لیو^۵ (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان «چشم‌انداز جغرافیایی بر شکل‌گیری مناظر زندگی شبهانه شهری در چین» نشان داد که تجاری‌سازی همراه با موقعیت مکانی و میراث تاریخی نقش کلیدی در شکل‌گیری مناظر شبهانه دارد و منجر به ایجاد سه نوع چشم‌انداز می‌شود: تفریحی معمولی، خلاق و نوستالژیک. این یافته‌ها بر اهمیت زمینه‌های

1. Cherfaoui & Djelal, 2018

2. Haung et al., 2019

3. Roberts et al., 2020

4. Elshater & Abusaada, 2022

5. Liu, 2023

تاریخی و کالبدی در طراحی و مدیریت زندگی شبانه شهری تأکید می‌کنند. پوزبوت (۲۰۲۳)^۱ در پژوهش خود با عنوان «مدیریت اقتصاد شبانه: چالش‌ها برای سیاست شهری پایدار مطالعه موردی کراکوف» نشان داد که اقتصاد شبانه در بخش تاریخی کراکوف منبع مهمی برای گردشگری و درآمد اقتصادی است، اما مشکلاتی مانند سر و صدا، ازدحام، تضاد منافع بین گردشگران و ساکنان و مسائل امنیتی نیز وجود دارد. این مطالعه تأکید می‌کند که سیاست شهری پایدار باید تعادلی میان رونق اقتصادی و کیفیت زندگی ساکنان برقرار کند. ابراهیم و الهی‌فناوی (۲۰۲۳)^۲ در پژوهش خود با عنوان «طراحی شبانه شهری برای جوامع جدید قابل زیست و پایدار: مطالعه موردی شهر الشیخ زاید» نشان دادند که شهر الشیخ زاید هنوز از معیارهای جهانی طراحی شبانه مانند نورپردازی، دسترسی، امنیت و تنوع کاربری‌ها فاصله دارد و برای بهبود کیفیت زیست شبانه و تحقق پایداری، نیازمند اصلاحات طراحی، برنامه‌ریزی و مداخلات مدیریتی است. روی و چاودری (۲۰۲۵)^۳ در پژوهش خود تحت عنوان «مناظر شهری در شب: بررسی فعالیت‌های زندگی شبانه بر پویایی جرایم شهری» نشان دادند که مناظر شهری در شب دستخوش دگرگونی می‌شوند و پرده‌ای پرجنب‌وجوش از اوقات فراغت و سرگرمی را آشکار می‌کنند که به قلب زندگی شهری تبدیل می‌شود. رحمن‌پور و همکاران (۱۴۰۴) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر بر زیست شبانه در محورهای چند عملکردی: مطالعه موردی خیابان شیرنگ مریوان» نشان دادند که تبدیل معابر شهری به پیاده‌راه می‌تواند به ارتقای کیفیت زندگی و زیست شبانه کمک کند. نتایج حاکی از آن است که ابعاد اجتماعی و کارکردی بیشترین تأثیر را دارند و شاخص‌های کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند. بهبود مبلمان شهری، تنوع کاربری‌ها، ارتقای روشنایی و امنیت و برگزاری فعالیت‌های شبانه از عوامل کلیدی شناسایی شده‌اند که می‌تواند در طراحی شهرهای پایدار و تقویت اقتصاد شبانه مورد استفاده قرار گیرد. سجاده‌زاده و بهار (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی اولویت‌های کیفیت محیطی حیات شبانه در فضای شهری از منظر کاربران: نمونه موردی شهر همدان» نشان دادند که امکان برگزاری مراسم، اماکن تفریحی‌ورزشی، بازارهای شبانه متنوع، سرویس‌های بهداشتی، شرایط آب و هوایی و محیطی مناسب، پاکیزگی، فاصله مناسب تا مسکن، حضور نظارت و مدیریت پاسخگو، سطح فرهنگی فضا و همه‌شمولی از مهم‌ترین عوامل مورد توجه شهروندان برای زیست شبانه هستند. همچنین، ویژگی‌های اقلیمی و فرهنگی همدان موجب شده که حضور شبانه بیشتر در قالب دور همی‌های خانوادگی یا گروه‌های دوستان در فضاهای شهری صورت گیرد. یحیائی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «زیست شبانه شهر رشت و عوامل مؤثر بر آن» نشان دادند که شهر رشت از معدود شهرهای ایران با جریان فعال زندگی شبانه است. نتایج بیانگر آن است که تنوع کاربری‌ها، استقرار خدمات شهری، مبلمان مناسب، هماهنگی روشنایی و برجسته‌سازی عناصر شاخص شهری از عوامل مؤثر در افزایش حضور شهروندان و شکل‌گیری زیست شبانه در این شهر به شمار می‌آیند. خزایی و بیگی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «مدیریت شبانه شهری؛ الگویی جدید در راستای حکمروایی خوب شهری» نشان دادند که مدیریت شبانه شهری با وجود تفاوت‌های زیرساختی و قانونی میان شهرها، نیازمند ساختارهای دائمی و پایدار است. مطالعه کیفی آن‌ها اطلاعاتی درباره ریشه‌ها، روند ترویج، ماهیت، قلمرو و پراکندگی جغرافیایی مدیریت شبانه ارائه می‌دهد و نتیجه می‌گیرد که این پدیده در حال اصلاح نواقص عملکردی خود است و در آینده به‌عنوان عنصری ضروری در مدیریت شهری پذیرفته خواهد شد. سجاده‌زاده و بهادر (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی اولویت‌های کیفیت محیطی حیات شبانه در فضای شهری از منظر شهروندان» نشان دادند که قابلیت

1. Poczobut, 2023

2. Ibrahim & El-Hefnawy, 2023

3. Roy & Chowdhury, 2025

حیات شبانه نقش مهمی در ارتقای کیفیت زندگی شهری دارد و فضاهای شهری باید پتانسیل‌های لازم برای فعالیت‌های شبانه اجتماعی را فراهم کنند تا این هدف تحقق یابد. دوستی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «امکان‌سنجی اجرای طرح زندگی شبانه با رویکرد پدیدارشناسی در منطقه ۲۲» نشان داد که با وجود ظرفیت‌های گردشگری مناسب، زندگی شبانه در منطقه ۲۲ تهران ضعیف است. این مطالعه بر ضرورت شناسایی فرصت‌های گردشگری شبانه به‌منظور افزایش نشاط، سرزندگی، امنیت فضاهای عمومی و ارتقای کیفیت بافت شهری تأکید می‌کند.

پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که گسترش شهرنشینی و تغییر الگوهای زندگی شهری به‌ویژه شبانه، توجه به رابطه شهروندان و محیط شهری در شب را افزایش داده است. کیفیت زیست شبانه تحت تأثیر عوامل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیرساختی است و بر امنیت، تعاملات اجتماعی و عملکرد اقتصادی شهر اثرگذار است؛ این عوامل هدف اصلی پژوهش قرار گرفته‌اند. نوآوری این پژوهش در تمرکز بر زیست شبانه شهری در شهر متوسطی مانند بابلسر و استفاده از رویکرد کیفی با مشارکت مستقیم شهروندان است. بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA در کدگذاری و تحلیل داده‌ها دقت و شفافیت پژوهش را افزایش داده و ترکیب تجربه‌های زیسته با تحلیل علمی، وجه تمایز اصلی این مطالعه نسبت به تحقیقات پیشین است.

مبانی نظری

مطالعات زیست شبانه به‌عنوان شاخه‌ای از پژوهش‌های شهری از اواخر قرن بیستم؛ نخستین بار کرمونا و همکاران (۱۳۹۳) آن را در ارتباط با دگرگونی‌های زندگی شبانه شهری مطرح ساخت (Eldridge & Notre, 2018). در اروپا و شهرهای صنعتی قرن ۱۸ و ۱۹، شب را به‌تدریج به زمانی برای فعالیت‌های فراغتی و اجتماعی بدل ساختند و از دهه ۱۹۷۰، برنامه‌ریزی شبانه شهری در دستور کار قرار گرفت. از این‌رو، زیست شبانه مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و خدمات شبانه‌روزی مانند غذا، نوشیدنی و سرگرمی است که تا ساعات پایانی شب ادامه دارد (Ngesan & Abdul Karim, 2012).

در جامعه ۲۴ ساعته، الگوهای فعالیت و استفاده از فضا بر پایه ترجیحات فردی شکل می‌گیرد و کمتر قابل پیش‌بینی است؛ از نتایج آن می‌توان به کاهش ترافیک در ساعات اوج اشاره کرد (شکرریز، ۱۳۹۸). کریترمن (۱۹۹۹) در کتاب جامعه ۲۴ ساعته بیان می‌کند که محدودیت‌های زمانی گذشته تضعیف شده‌اند و جامعه با بهره‌گیری مؤثرتر از شب، از قید زمان رها می‌شود؛ همچنین بر ضرورت چند زمانه بودن فضاها و ساختمان‌ها تأکید دارد (همان). پیش‌تر نیز گوردن کالن (۱۹۴۹) در مقاله «هیاهوی محیط بیرون» به اهمیت فعالیت‌های شبانه شهری اشاره کرده بود؛ موضوعی که تا پیش از قرن بیستم چندان مورد توجه قرار نگرفته بود (پاکزاد، ۱۳۸۶). در عصر ارتباطات الکترونیکی، انسان از محدودیت‌های زمانی و مکانی رها شده و مرز میان روز و شب به‌تدریج در حال کمرنگ شدن است؛ امری که به افزایش آزادی و تنوع در الگوهای زمانی زندگی منجر (Ghalehnoee & Nilipour, 2020)؛ در این چارچوب، شهر نه تنها فضایی مکانی، بلکه نمایشی در بستر زمان است که معنای خود را از گذر زمان و پویایی آن می‌گیرد (Song et al., 2016 & Carmona, 2014).

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، در زمره تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها، مبتنی بر رویکردی ترکیبی با تأکید بر روش‌های کیفی و کمی است. چارچوب نظری تحقیق بر مبنای رویکرد آمیخته تنظیم شده است. از

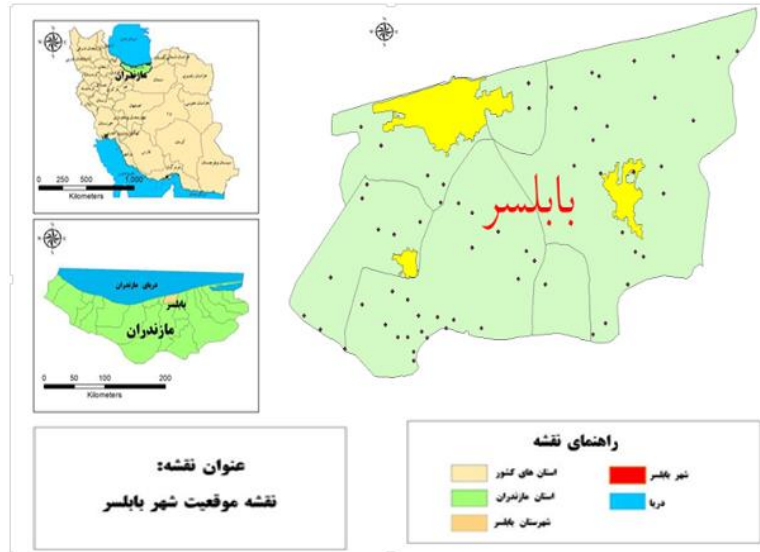
روش تحقیق مشارکتی^۱ استفاده شد و داده‌ها از طریق منابع کتابخانه‌ای، مشاهده میدانی، مصاحبه نیمه ساختاریافته و جلسات مشارکتی جمع‌آوری گردید. جامعه مورد مطالعه شامل شهروندان ساکن با تجربه یا آگاهی مرتبط و تمایل به مشارکت فعال بود. جامعه مورد مطالعه شامل شهروندانی بود که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. معیارهای انتخاب، سکونت در شهر، تجربه یا آگاهی مرتبط با موضوع پژوهش و تمایل به مشارکت فعال در فرآیند تحقیق بود.

نشست‌های گروهی در فضاهای عمومی و در دسترس مانند کتابخانه‌های محلی یا منازل داوطلبان، با هماهنگی قبلی برگزار شد. در آغاز هر جلسه، موضوع مورد بحث توسط پژوهشگر به زبان ساده و روشن ارائه می‌شد تا زمینه برای مشارکت حداکثری فراهم گردد. سپس، گفت‌وگوهای گروهی باهدف تبادل دیدگاه‌ها و گردآوری داده‌های کیفی شکل می‌گرفت. پژوهشگر در نقش تسهیلگر، ضمن هدایت روند جلسات، به ثبت و ضبط کامل داده‌ها پرداخت. در ادامه، داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA کدگذاری، طبقه‌بندی و تحلیل شدند تا مضامین اصلی استخراج و تفسیر گردند.

برای رعایت اخلاق پژوهش، رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان پیش از جلسات اخذ شد و امکان حضور مجدد برای تکمیل اطلاعات فراهم گردید. داده‌ها با تحلیل محتوای کیفی طبقه‌بندی و تفسیر شدند و پس از پیاده‌سازی در فایل متنی، برای تحلیل در نرم‌افزار MAXQDA آماده شدند تا صحت نتایج و ارائه شواهد عینی تضمین شود. در این بخش، پژوهشگر با استفاده از درخت مشکل و تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، داده‌ها را تفسیر، کدگذاری و طبقه‌بندی کرد. نظریه داده بنیاد (Grounded Theory) مبنای اصلی ارائه یافته‌ها بود و نمونه‌هایی از نواحی شهر بر اساس فراوانی و نظر خبرگان انتخاب شدند (ذکائی، ۱۳۸۱).

محدوده مورد مطالعه

قلمرو مکانی پژوهش شهر بابلسر در استان مازندران است؛ شهری با مساحت حدود ۱۹۱۹ هکتار و جمعیت ۵۹،۹۶۶ نفر (سالنامه آماری مازندران، ۱۳۹۵)، که در بخش مرکزی استان و در مصب رودخانه بابلرود واقع شده و از شمال به دریای خزر، از جنوب به بابل، از شرق به جویبار و از غرب به فریدون‌کنار و در مختصات جغرافیایی ۵۲°۳۷'۵۰" تا ۴۰°۵۳'۵۰" طول شرقی و ۳۶°۴۰'۱۵" تا ۳۶°۳۳'۴۳" عرض شمالی محدود می‌شود. زمین‌شناسی شهر شامل رسوبات ساحلی و آبرفت‌های دلتایی و قرارگیری در زون زمین‌ساختی گرگان-رشت است (طرح جامع، ۱۳۷۸: ۱۶۵).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی ناحیه مورد مطالعه در پژوهش

یافته‌ها

در این پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های گروه کانونی و فردی انجام شد. به این منظور، ۹ مصاحبه گروهی با گروه‌های ۲ تا ۶ نفر از ذی‌نفعان و خبرگان و ۱۶ مصاحبه فردی با مشارکت‌کنندگان مختلف برگزار شد تا دیدگاه‌های جمعی و فردی به‌طور هم‌زمان ثبت شود (جدول ۱). این روش ترکیبی امکان تحلیل جامع و چندبعدی داده‌ها و دستیابی به اطلاعات دقیق و کامل را فراهم کرد.

جدول ۱. جمع‌آوری اطلاعات در بخش کیفی پژوهش

ردیف	مصاحبه	تعداد	افراد مصاحبه‌شونده	متوسط زمان (دقیقه)
۱	جلسه گروه کانونی	۹	۳۱	۴۸ دقیقه
۲	انفرادی	۱۵	۱۵	۳۵ دقیقه
-	جمع	-	۴۶	-

شناسایی عوامل مؤثر بر فعالیت‌های زیست‌شبهانه شهری

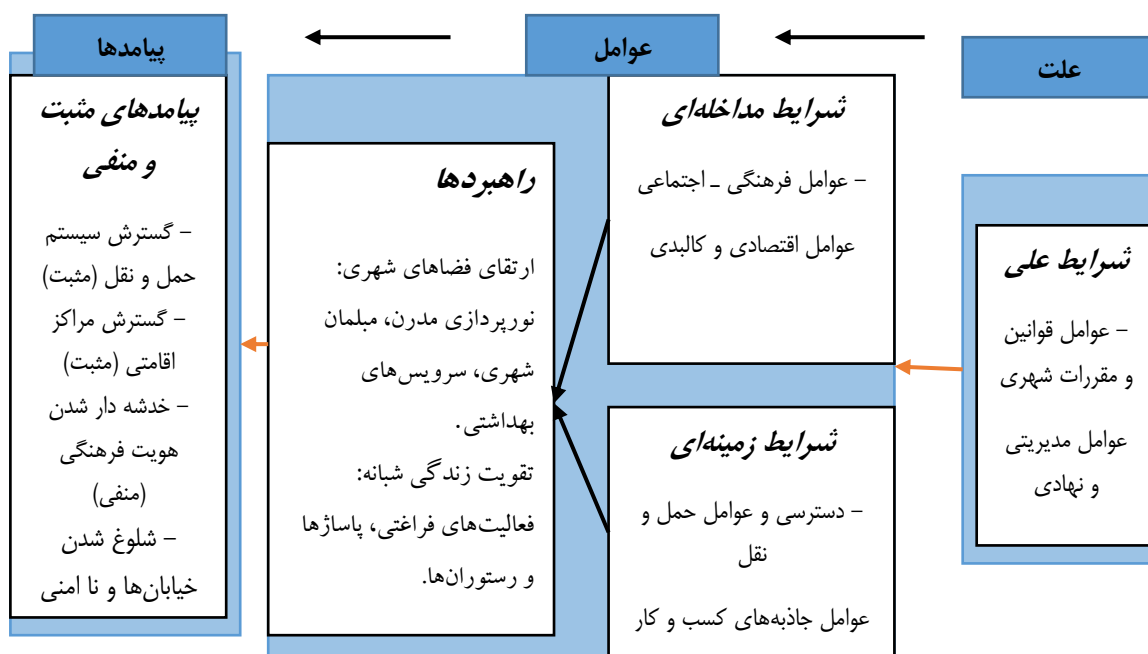
برای تحلیل یافته‌ها، عوامل شناسایی‌شده در «درخت مشکل» با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA بررسی شدند. داده‌های مصاحبه در سه مرحله کدگذاری تحلیل شدند: ابتدا کدگذاری باز منجر به شناسایی ۳۹ واحد معنایی شد؛ سپس با کدگذاری محوری، کدهای مشابه در طبقات واحد تجمیع و ۱۵ خرده مقوله شکل گرفت (جدول ۲).

جدول ۲. کدگذاری نتایج حاصل از یافته‌های میدانی

ردیف	واحد‌های معنایی (کدگذاری باز)	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی	عوامل
۱	آیین‌نامه‌های کاهش سروصدا	اجرای آیین‌نامه‌های برق شبانه	عوامل قوانین و مقررات شهری	عوامل اثرگذار
۲	برگزاری رویدادهای شبانه فرهنگی			
۳	نظارت و امنیت توسط پلیس			
۴	تأمین برق شبانه			
۵	ممنوعیت و جریمه‌ها در راستای تأمین امنیت	بهره‌وری و سودآوری	عوامل اثرگذار	عوامل اثرگذار
۶	سودآوری بالای تغییر کاربری‌های رستوران، کافی‌شاپ			
۷	بازار مناسب برای فروش محصولات در فضای زیست‌شبهانه شهروندان			

		برگرداندن بناهای غیرقابل استفاده به چرخه زندگی شهروندان	۸
		اجرای قوانین و مقررات در حفظ امنیت شهروندان در ساعت آخر وقت	۹
		برخورد قوی و اجرای قوانین	۱۰
		شفافیت در امور و فرآیندهای زیست شبانه شهری	۱۱
عوامل مدیریتی و نهادی	عملکرد و تخصص	آگاهی بخشی مسئولین در زمینه اجرای قوانین	۱۲
	سازمان‌های متولی	بهبود قدرت نمادها و سازمان‌های اجرای فعالیت‌های زیست شبانه	۱۳
	مدیریت یکپارچه و هماهنگ مدیران	نظارت بر عملکرد سازمان‌های متولی زیست شبانه شهری	۱۴
		گسترش نهادهای نظارتی و مدیریتی هماهنگ فعالیت‌های زیست شبانه شهری	۱۵
		حمایت بالای سازمان‌های کنترل‌گر فعالیت‌های زیست شبانه شهری	۱۶
		توسعه فعالیت‌های گردشگری فرهنگی	۱۷
	هنجارهای اجتماعی	احساس امنیت برای بانوان در فعالیت‌های زیست شبانه شهری	۱۸
		همبستگی‌های اجتماعی و فرهنگی میان شهروندان	۱۹
		متنوع شدن فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با زیست شبانه	۲۰
عوامل مداخله‌ای	عوامل اجتماعی و فرهنگی	بهبود سطح آگاهی و شناخت شهروندان	۲۱
		کنترل جمعیت در مناطق شهری و روستایی	۲۲
		استفاده از بافت‌های داخلی و خارجی محله‌ها	۲۳
		گسترش شهرنشینی و حاشیه‌نشینی در فضاهای زیست شبانه	۲۴
		توسعه بافت‌های شهری مجهز برای فعالیت‌های زیست شبانه شهری	۲۵
		نزدیکی به مناطق شهری پرجمعیت	۲۶
		قوانین کنترل ترافیک در شب	۲۷
شرایط زمینه‌ای	دسترسی و عوامل حمل‌ونقل	دسترسی به پارکینگ	۲۸
		فضای مناسب پارک خودروها	۲۹
		فاصله تا واحدهای مسکونی	۳۰
		سیستم حمل‌ونقل عمومی به‌صورت شبانه‌روزی	۳۱
	جاذبه‌های کسب‌وکار	مشتري و درآمد بیشتر	۳۲
		آرامش بیشتر مشتری	۳۳
		گسترش نورپردازی مدرن در شهرها	۳۴
راهبردها	تأسیسات و تجهیزات شهری	گسترش مبلمان شهری	۳۵
		گسترش سرویس‌های بهداشتی در فضاهای شهری	۳۶
		گسترش فعالیت‌های زیست در امور فراغتی شبانه	۳۷
		افزایش فعالیت‌های شبانه بازارچه‌ها	۳۸
		افزایش فعالیت‌های شبانه مرتبط با رستوران‌ها	۳۹
		وجود سیستم‌های جانشین حمل‌ونقل	۴۰
		سیستم‌های حمل‌ونقل قابل اعتماد در شب	۴۱
	پیامدهای مثبت	امکان بهره‌برداری از مراکز اقامتی در مسیر امنیت بیشتر در شب	۴۲
		برگرداندن منظر تاریخی بافت با سامان دادن تأسیسات جدید	۴۳
پیامدها		بازگرداندن وضعیت کاربری‌های فرهنگی و بهره‌گیری از آن‌ها	۴۴
		کاهش هویت فرهنگی / تاریخی و تفریحی خیابان	۴۵
	پیامدهای منفی	از بین رفتن هویت اجتماعی به دلیل گرایش ساکنین اصیل به تغییر منطقه	۴۶
		اشغال فضای کوچه‌ها به‌عنوان مکانی برای پارک خودروها	۴۷
		آلودگی زیست‌محیطی ناشی از تردد خودروها	۴۸

شکل ۳. مدل نظری تبیین موضوع زیست شبانه شهری در نواحی مورد مطالعه.

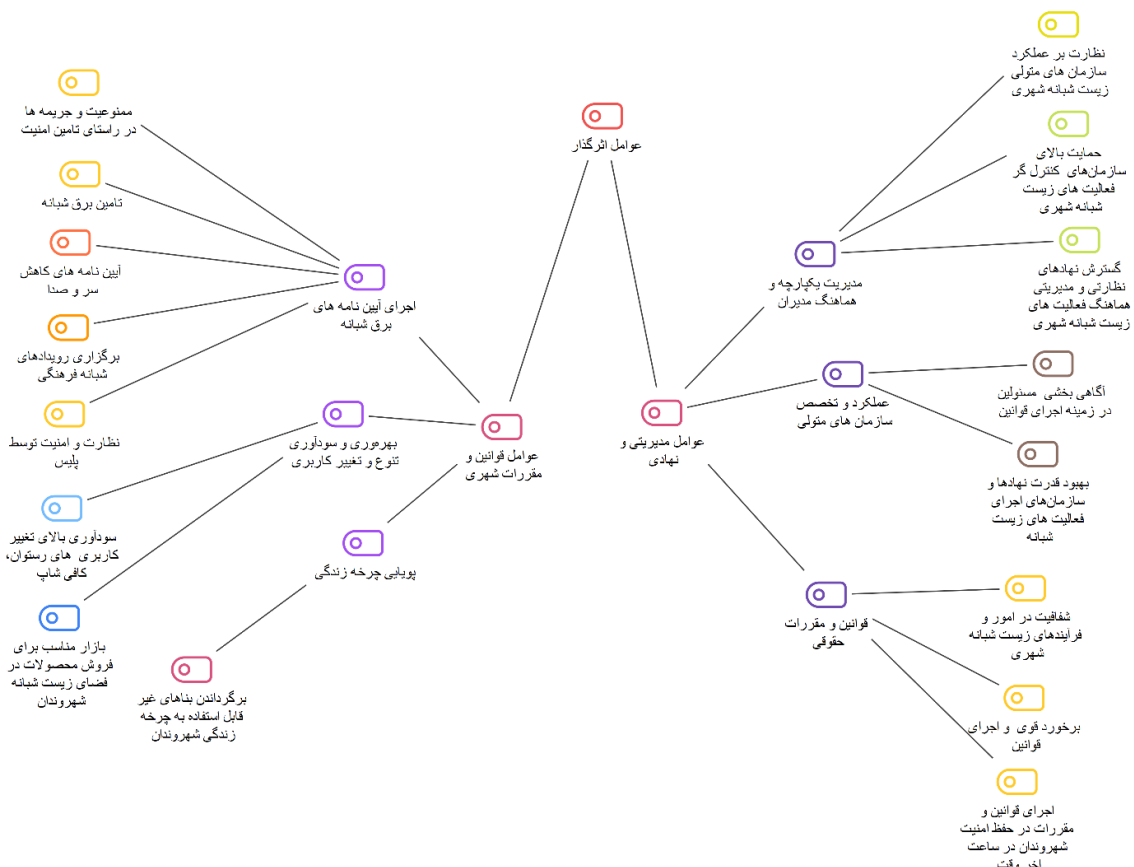
شرایط علی / عوامل اثرگذار

شرایط علی در ایجاد و گسترش زیست شبانه شهری شامل دو دسته اصلی است: قوانین و مقررات شهری: شامل اجرای آیین‌نامه‌های برق شبانه، بهره‌وری و سودآوری ناشی از تنوع و تغییر کاربری و پویایی چرخه زندگی. عوامل مدیریتی و نهادی: شامل قوانین و مقررات حقوقی، تخصص و عملکرد سازمان‌های متولی و مدیریت یکپارچه و هماهنگ مدیران.

در بخش اول عوامل اثرگذار اجرای آیین‌نامه‌های برق شبانه: شامل کاهش سروصدا، برگزاری رویدادهای فرهنگی، نظارت و تأمین امنیت و برق شبانه اثرگذار است. بهره‌وری و سودآوری تنوع و تغییر کاربری شامل: سودآوری تغییر کاربری رستوران و کافی‌شاپ و بازار مناسب فروش محصولات در زیست شبانه است. پویایی چرخه زندگی نیز با بازگرداندن بناهای غیرقابل استفاده به چرخه زندگی شهروندان اثرگذار است.

در بخش دوم عوامل اثرگذار قوانین و مقررات حقوقی عواملی همچون: اجرای قوانین و مقررات در حفظ امنیت شهروندان در ساعت آخر وقت، برخورد قوی و اجرای قوانین، شفافیت در امور و فرآیندهای زیست شبانه شهری از دیدگاه کارشناسان اثرگذار است. در بخش عملکرد و تخصص سازمان‌های متولی: عواملی همچون: آگاهی بخشی مسئولین در زمینه اجرای قوانین، بهبود قدرت نمادها و سازمان‌های اجرای فعالیت‌های زیست شبانه از دیدگاه کارشناسان اثرگذار است.

در بخش مدیریت یکپارچه، عواملی همچون: نظارت بر سازمان‌های متولی، گسترش سازوکارهای هماهنگ و حمایت نهادهای کنترل‌گر، از عوامل مؤثر بر زیست شبانه شهری هستند.

شکل ۴. نتایج بخش تحلیل مصاحبه‌های حاصل از عوامل اثرگذار

«بخش عمده پاسخگویان تأثیر زیست‌شبهانه بر خانواده‌ها را مثبت دانستند و آن را فرصتی برای جمع شدن اعضای خانواده و تقویت سرمایه اجتماعی خانوادگی ارزیابی کردند، درحالی‌که شمار کمی آثار منفی آن را مطرح کردند.»

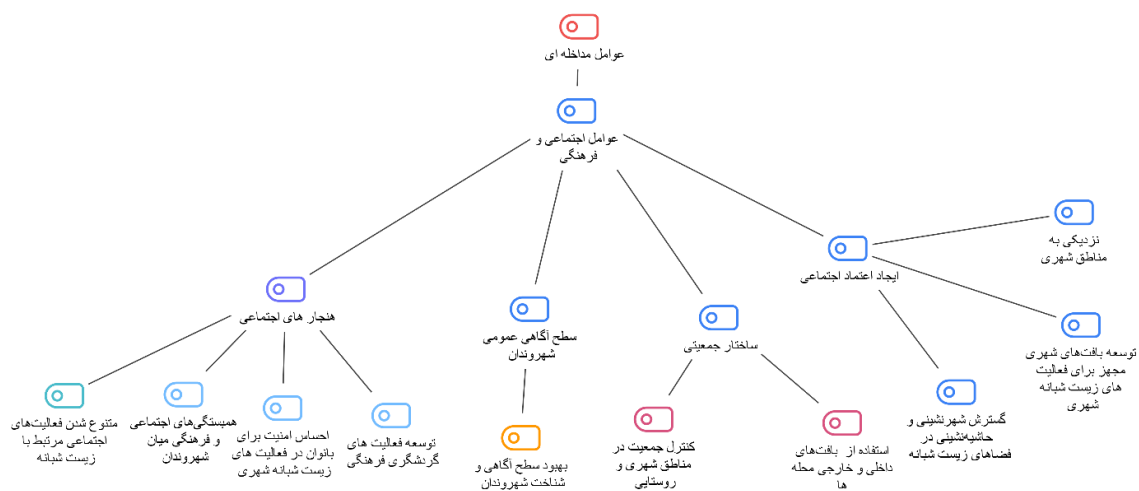
از آثار منفی زیست‌شبهانه این است که این عمل موجب ناامنی فضای شبانه شهری شده و اینکه شب بایستی خانواده‌ها در منزل استراحت کنند.

شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر شامل عواملی است که بر رخداد پدیده تأثیر دارند؛ در مدل، عوامل اجتماعی و فرهنگی شامل هنجارهای اجتماعی، آگاهی عمومی، ساختار جمعیتی و اعتماد اجتماعی شناسایی شدند.

در بخش عوامل هنجار اجتماعی؛ عواملی همچون؛ توسعه فعالیت‌های گردشگری فرهنگی، احساس امنیت برای بانوان در فعالیت‌های زیست‌شهری، همبستگی‌های اجتماعی و فرهنگی میان شهروندان، متنوع شدن فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با زیست‌شهری به گفته کارشناسان اثرگذار است.

در عوامل سطح آگاهی عمومی شهروندان؛ بهبود شناخت شهروندان مؤثر است. در بخش ساختار جمعیتی؛ کنترل جمعیت و استفاده از بافت‌های داخلی و خارجی محله اثرگذار است. در ایجاد اعتماد اجتماعی؛ گسترش شهرنشینی و حاشیه‌نشینی در فضای زیست‌شهری؛ توسعه بافت‌های مجهز و نزدیکی به مناطق پرجمعیت به گفته کارشناسان تأثیر گذارند.

شکل ۵. نتایج بخش تحلیل مصاحبه‌های حاصل از عوامل مناخه‌ای

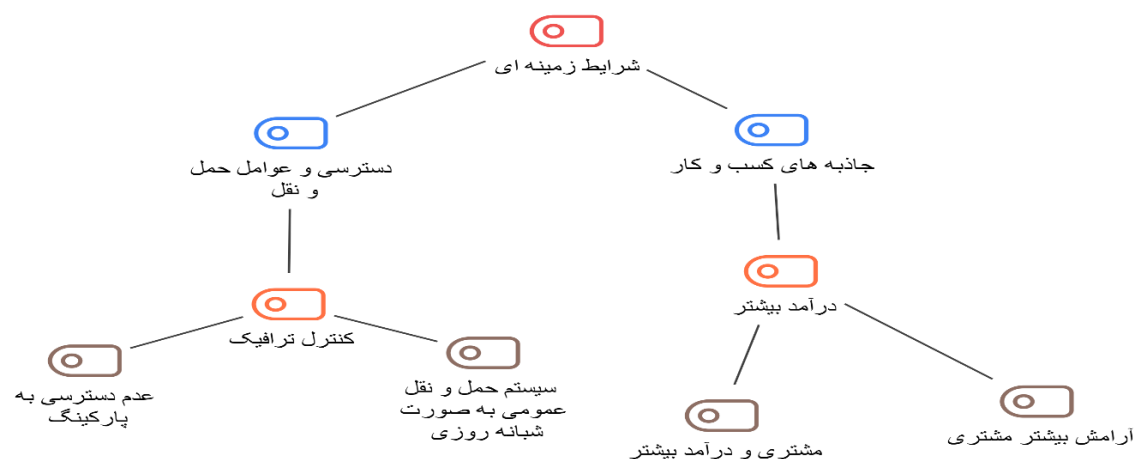
«مصاحبه‌شوندگان عوامل فرهنگی- اجتماعی را در شب محدود دانسته‌اند، زیرا امکانات کم است و فعالیت‌ها عمدتاً به غذا و نوشیدنی محدود می‌شود؛ همچنین شلوغی شبانه برای ساکنان آزاردهنده است.»

«اکثراً معتقدند که ایجاد امنیت در شب موجب آسودگی ساکنان شده است. ولی بیشتر پاسخگویان حضور افراد در شب را موجب ناامنی می‌دانند.»

شرایط زمینه‌ای

این شرایط شامل آن دسته از عواملی هستند که محل حوادث یا وقایع مرتبط که در آن کنش متقابل برای کنترل، اداره و پاسخ به پدیده صورت می‌پذیرد (طاهری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۵). در بخش عوامل زمینه‌ای عامل: دسترسی و عوامل حمل‌ونقل به گفته کارشناسان اثرگذار است.

در برخی از نواحی بابلسر نیز مشارکت‌کنندگان به در زیرمجموعه این عامل؛ دو عامل عدم دسترسی به پارکینگ و عدم سیستم حمل‌ونقل عمومی به صورت شبانه‌روزی در زیست شبانه شهری اثرگذار هستند.

شکل ۶. نتایج بخش تحلیل مصاحبه‌های حاصل از عوامل زمینه‌ای

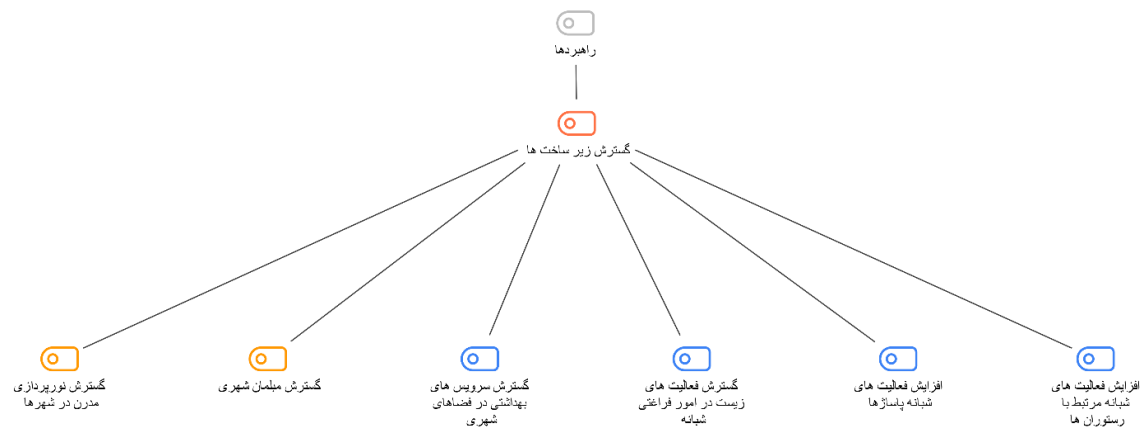
«بیشتر ساکنان باور دارند که در شب تنوع فعالیت‌های اقتصادی همچون کسب‌وکارهای کوچک موجب رونق اقتصادی می‌شود. اگرچه فعالیت‌های کسب‌وکار به غذا و نوشیدنی هم محدود شود، باز هم باعث رونق اقتصادی می‌شود»

«به باور شهروندان دسترسی به تعدادی از مناطق در شب محدود است و این موضوع موجب محدود بودن دسترسی به وسایل نقلیه است. بر این اساس، استفاده از وسایل نقلیه هزینه بالایی برای شهروندان خواهد داشت.»
«علاوه بر این موضوع باعث ترافیک سنگین می‌شود و برای شهروندان آزاردهنده است. این محدودیت‌ها موجب محدود شدن حمل‌ونقل و کاهش حضور شهروندان در عرصه حضور در فعالیت‌های شبانه شده است.»

راهبردها

در مدل یادشده، برای تبیین پدیده زیست‌شبانۀ شهری؛ عامل راهبردی «تأسیسات و تجهیزات شهری» بر اساس تعاملات کنشگران تعریف شده است. در بابلسر، شهرداری‌ها به‌عنوان مدیران مسئول اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با زیست‌شبانۀ در نواحی شهری هستند.

وی در ادامه مصاحبه خود به گسترش نورپردازی مدرن در شهرها، گسترش مبلمان شهری، گسترش سرویس‌های بهداشتی در فضاهای شهری، گسترش فعالیت‌های زیست در امور فراغتی شبانه، افزایش فعالیت‌های شبانه بازارچه‌ها، افزایش فعالیت‌های شبانه مرتبط با رستوران‌ها اشاره می‌کند که موجب شده تا در این زمینه اطلاعات و آگاهی کافی برای کشاورزان ارائه نگردد.

شکل ۷. نتایج بخش تحلیل مصاحبه‌های حاصل از راهبردها

«در این خصوص شهروندان باور داشتند که اگر فعالیت‌های زیست‌شبانۀ باعث توسعه اقتصادی و اجتماعی، کالبدی شود، اثرگذار خواهد بود.»

در بعد اقتصادی؛ «این‌گونه فعالیت‌ها باید موجب توسعه فرصت اشتغال و کاهش بیکاری، رونق اقتصادی شهری، ایجاد رقابت‌پذیری به سود شهروندان شود.»

در بعد اجتماعی؛ «این‌گونه فعالیت‌ها موجب ایجاد نشاط می‌شود، موجب فرصت برای خلق هویت جدید می‌شود، موجب تقویت سرمایه اجتماعی می‌شود؛ موجب شکل‌گیری جمع‌های خانوادگی می‌شود.»

در بعد کالبدی «موجب دسترسی‌پذیری، نورپردازی و رنگ‌آمیزی، موجب هویت دادن به بافت‌های قدیمی می‌شود.»

پیامدها

در این مقوله، دو پیامد مثبت و منفی شناسایی شد. از پیامدهای مثبت، سیستم حمل‌ونقل شبانه شامل شاخص‌هایی مانند وجود دستگاه‌های جانشین و حمل‌ونقل قابل‌اعتماد در شب است. همچنین، مراکز اقامتی با شاخص‌هایی همچون

بهره‌برداری امن در شب، بازآفرینی منظر تاریخی، ساماندهی تأسیسات جدید و احیای کاربری‌های فرهنگی از دید پاسخگویان اهمیت دارند.

از پیامدهای منفی که به‌عنوان پیامد این موضوع در نظر گرفته می‌شود دو عامل خدشه‌دار شدن هویت فرهنگی و شلوغ شدن خیابان‌ها است.

در زیرمجموعه عامل خدشه‌دار شدن هویت فرهنگی، کاهش هویت تاریخی و تفریحی خیابان و از بین رفتن هویت اجتماعی ناشی از تغییر ساکنان اصیل مشاهده می‌شود. در زیرمجموعه شلوغ شدن خیابان‌ها نیز، اشغال کوچه‌ها برای پارک خودروها و آلودگی ناشی از تردد، مؤثر است. تمرکز بر اقتصاد روزانه باعث کم‌توجهی به فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی شبانه و کاهش سرمایه‌گذاری در فضاهای عمومی می‌شود؛ در نتیجه شب‌های شهری فاقد پویایی و تنوع شده و فرصت‌های تعامل، سرگرمی و گردشگری محدود می‌گردد.

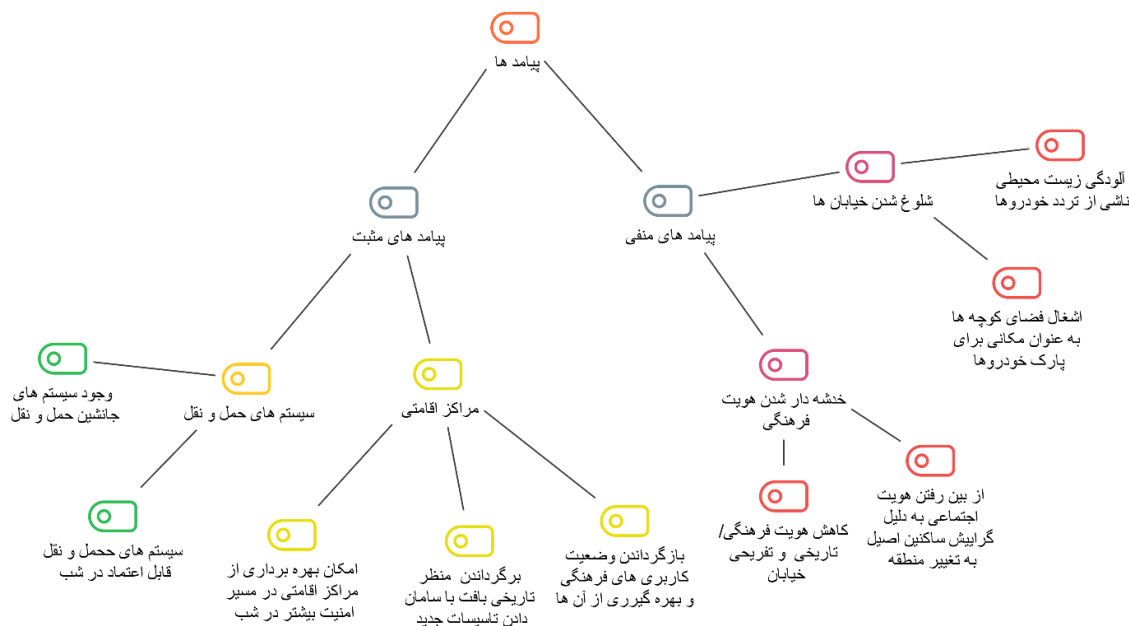
یکی از مشارکت‌کنندگان نیز در جلسات گروه کانونی به مکان‌های متروکه اشاره می‌کند.

«بسیاری از مکان‌های متروکه این منطقه غیرقابل استفاده است. مناطق شهری این منطقه چون به کلان‌شهرهای

بزرگی مانند ساری نزدیک بوده و مکانی توریستی محسوب می‌شود. لازم است شرایط زیست شبانه فراهم شود».

«درمجموع پاسخگویان نسبت به مناطقی که در آن قرار گرفته‌اند؛ هیچ‌گونه احساس تعلق و خوشایندی ندارند.» از این رو

بازسازی این‌گونه فضاها می‌تواند موجب احساس تعلق این‌گونه شهروندان شود.

شکل ۸. نتایج بخش تحلیل مصاحبه‌های حاصل از پیامدها

بحث

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که، همان‌طور که رابرت و الدرینگ^۱ (۲۰۲۲)، نیز بیان کرده‌اند، زیست شبانه شهری یکی از عوامل مؤثر بر رونق فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی شبانه است که بیشترین ارتباط را با فعالیت‌های تفریحی و سرگرمی دارد. در این زمینه، تولید کسب‌وکارهای مرتبط با محصولات نیز یکی دیگر از عوامل مؤثر به‌شمار می‌رود؛ این

یافته‌ها با نتایج یا (۲۰۱۴) و کی^۱ (۲۰۲۵) در بعد کالبدی، به‌ویژه نقش نورپردازی‌های هوشمند، همسو است. عوامل مداخله‌گر و زمینه‌ای مرتبط با ساختار شهر، نقش مهمی در گسترش زیست‌شبهانه دارند. نزدیکی مناطق شهری مورد مطالعه به شهر بزرگ ساری موجب افزایش آگاهی شهروندان و ایجاد اعتماد اجتماعی می‌شود. همچنین، همان‌طور که کرامر و وی‌تان^۲ (۲۰۲۳) بیان کرده‌اند، احساس آزادی بیشتر افراد از کنترل قوانین و هنجارهای اجتماعی، باعث باز تبدیل فضاهای غیرقابل استفاده به زیست‌شبهانه شهری می‌شود. اما در کنار این موضوع، ناحیه مورد مطالعه و بالطبع برخی از نواحی این ناحیه موجب رها شدن مناطق تاریخی آن شده است. در واقع با یافته‌های رابرت و الدرینگ^۳ (۲۰۲۲) همسو است. چراکه آن‌ها باور دارند، اگر از منابع و پتانسیل‌های شهری به‌درستی استفاده شود؛ موجب ارتقای کیفیت زندگی انسانی شود.

از این‌رو، فعالیت‌های زیست‌شبهانه در «بعد اجتماعی، نشاط، هویت جدید و سرمایه اجتماعی» را تقویت می‌کند. این نتایج با پژوهش یحیایی و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد که نشان می‌دهد در شهر رشت، بهره‌گیری از ساعت‌های مرده شب، کاربری‌ها و خدمات متنوع، مبلمان مناسب و راهکارهای سرزندگی، حضور شهروندان را افزایش داده و زیست‌شبهانه را در نقاط منتخب شکل داده است.

یافته‌ها نشان داد که در «بعد مدیریتی و نهادی، قوانین و مقررات، عملکرد و تخصص سازمان‌های متولی و مدیریت یکپارچه و هماهنگ نقش مؤثری دارند». این نتایج با پژوهش سجاذزاده و بهار (۱۴۰۱) هم‌راستا است که نظارت، مدیریت پاسخگو و کیفیت محیط و سطح فرهنگی فضا را از عوامل کلیدی شهروندان دانستند. همچنین، ویژگی‌های اقلیمی و فرهنگی همدان باعث شده زیست‌شبهانه بیشتر در قالب دور همی‌های خانوادگی و گروهی در فضاهای شهری شکل گیرد.

نتیجه‌گیری

زیست‌شبهانه شهری گرچه مدت‌ها در مدیریت شهری مطرح بوده، اما در سال‌های اخیر توجه پژوهشگران داخلی را جلب کرده است. این پدیده نیازمند مطالعات عمیق برای درک اثرات آن بر جنبه‌های مختلف زندگی شهروندان است؛ پژوهش حاضر به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر زیست‌شبهانه شهری در شهر بابلسر از دیدگاه ذی‌نفعان می‌باشد و زیست‌شبهانه را به‌عنوان تغییری در استفاده از کاربری‌های شهری معرفی می‌کند.

اگرچه صاحب‌نظران در زمینه زیست‌شبهانه شهری اتفاق نظر ندارند، این پدیده در ایران آثار مثبت و منفی داشته و پژوهش‌های محدودی درباره دلایل و پیامدهای آن انجام شده است. پژوهش حاضر با هدف شناخت جامع عوامل و انگیزه‌ها، مدل نظری زیست‌شبهانه شهری را بر اساس کدگذاری مصاحبه‌ها تدوین کرده و عوامل اصلی را در ۵ مقوله (شرایط علی، مداخله‌گر، زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها) و سه دسته کلی (علت، عوامل و پیامد) تشریح نموده است.

در این میان، تنظیم قوانین صحیح ایجاد زیست‌شبهانه شهری، عملکرد و مدیریت مدیران شهرداری و سطح آگاهی شهروندان نسبت به پیامدهای زیست‌شبهانه شهری نیز به‌عنوان راهبردها شناسایی شدند. پیامدها و اثرات پدیده در مدل یادشده نیز به‌صورت ارتقای ابعاد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی شناسایی گردید.

1. Yeo et al., 2014 & Cai & Fan, 2025

2. Kramer & Wittmann, 2023

3. Roberts & Eldridge, 2012

سرانجام می‌توان گفت که زیست‌شبهانه شهری تحت تأثیر چهار دسته عامل اصلی است: **شرایط علی** شامل زیرساخت‌ها، امنیت، حمل‌ونقل و دسترسی به فضاهای عمومی؛ **شرایط مداخله‌ای** شامل سیاست‌ها، برنامه‌های مدیریت شهری، رویدادهای فرهنگی و اقتصادی؛ **شرایط محدودکننده** مانند نگرش‌های منفی، کمبود امکانات تفریحی، تمرکز بر فعالیت‌های روزانه و افزایش قیمت زمین؛ و **پیامدها** شامل سرزندگی و جذابیت شهری، مشارکت اجتماعی، توسعه اقتصادی و تقویت هویت فرهنگی است؛ تحلیل این عوامل امکان طراحی سیاست‌ها و برنامه‌های مؤثر برای زندگی شبهانه پایدار و پویا را فراهم می‌کند.

از این رو در پژوهش حاضر پیشنهادها به صورت زیر مطرح می‌شود:

- ضرورت نگاه چندبعدی به پدیده زیست‌شبهانه و بهبود ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی
- توسعه زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی برای گسترش فعالیت‌های شبهانه
- بهبود امنیت در نواحی مختلف شهر
- بهره‌گیری از تجربیات موفق جهانی برای تحقق زیست‌شبهانه شهری و هم‌راستا بودن آن با هویت اجتماعی و تاریخی

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقاله را انجام دادند تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- الله قلی پور، سارا و زیاری، کرامت‌اله. (۱۴۰۲). بررسی میزان پایداری اجتماعی و رضایت از محیط زندگی (مطالعه موردی: ناحیه ۱ منطقه ۹ تهران). *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۲۱ (۱)، ۱۷۲-۱۴۳. doi: 10.22067/jgrd.2022.73108.1077
- پاکزاد، جهان‌شاه و سوری، الهام. (۱۳۹۱). *راهنمای نورپردازی مکان‌های شهری*. چاپ اول، تهران: انتشارات آرمان شهر.
- سجادزاده، حسن و بهادر، عادل. (۱۴۰۱). ارزیابی اولویت‌های کیفیت محیطی حیات شبهانه در فضای شهری از منظر کاربران (نمونه موردی: فضاهای شهری در شهر همدان). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۴ (۲)، ۷۳۳-۷۱۳. doi: 10.22059/jhgr.2021.318079.1008246
- کرمونا، متیو؛ هیت، تیم و استیون تیسدل تراک. (۱۳۹۳). *مکان‌های عمومی فضاهای شهری*. مترجم: قرایی، فریبا تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- رحمن پور، هیمن؛ حبیبی، کیومرث و سعیدی، مهدی (۱۴۰۴). تحلیل عوامل مؤثر بر زیست‌شبهانه در محورهای چند عملکردی: مطالعه موردی خیابان شیرنگ مریوان، *مجله شهر پایدار*، ۸ (۴)، ۱۹-۱. doi: 10.22034/jsc.2025.501949.1831

References

- Aramayona, B., & Guarneros-Meza, V. (2024). The 'In/formal Nocturnal City: Updating a research agenda on nightlife studies from a Southern European perspective. *Journal of Urban Studies*, 61(3), 589–603. <https://doi.org/10.1177/00420980231188512>
- Chew, M. M. (2009). Research on Chinese nightlife cultures and night-time economies: guest editor's introduction. *Chinese Sociology & Anthropology*, 42(2), 3–21. <https://doi.org/10.2753/CSA0009-4625420200>
- Dos Santos, B. F. M. (2023). *Analysis of the mobility of people and tourists in nightlife areas in the city of Lisbon* (Master's thesis, ISCTE-Instituto Universitário de Lisboa, Portugal). DOI: 10.1007/978-3-031-30855-0_1
- Eldridge, E., Nofre, J., Giordano, A., Martins, J., & Sequera, J. (2018). Tourism, nightlife, and planning: Challenges and opportunities for community liveability in La Barceloneta. *Journal of Tourism Geographies*, 20(3), 377–396. <https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1375972>
- Ghalehnoee, M., & Nilipour, N. (2020). Evaluation of Urban Nightlife with an Emphasis on Night-Time Economy Case Study: Kamal Ismail St., Isfahan. *Journal of Sustainable city*, 3(2), 47–62. <https://doi.org/10.22034/JSC.2020.211528.1165>
- Heath, T. (1997). The twenty-four hour city concept—A review of initiatives in British cities. *Journal of Urban Design*, 2(2). <https://doi.org/10.1080/13574809708724404>
- Ibrahim, M., & El-Hefnawy, M. (2023). Urban Night-Time Design for More Livable Sustainable New Communities. Case Study: El Sheikh Zayed City. *International Journal of Intelligent Systems and Applications in Engineering (IJISAE)*, 11(3), 227–237. <https://ijisae.org/index.php/IJISAE/article/view/6591>
- Kramer, J., & Wittmann, M. (2023). Nightlife as counter space: Potentials of nightlife for social wellbeing. *Annals of Leisure Research*, 28(1), 21. <https://doi.org/10.1080/11745398.2023.2273548>
- Liu, Y. (2023). A geographical perspective on the formation of urban nightlife landscapes. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, Article 237. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01964-9>
- Liu, Y., Zhang, Y., Zhang, X., Han, F., & Zhao, Y. (2023). A geographical perspective on the formation of urban nightlife landscape. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1–15. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01964-9>
- Mega, V., & Pederson, J. (1998). *Urban sustainability indicators*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. <https://coilink.org/20.500.12592/wqkzkw> on 28 Jan 2026. COI: 20.500.12592/wqkzkw.
- Ngesan, M. R., & Abdul Karim, H. (2012). Impact of night commercial activities towards quality of life of urban residents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, 546–555. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.121>
- Poczobut, J. (2023). Managing of the night-time economy: Challenges for a sustainable urban policy. The case of Krakow. *Economic and Environmental Studies*, 23(1), 61–75. <https://www.unipo.sk/public/media/43931/657>
- Roberts, M., & Eldridge, A. (2012). *Planning the night-time city*. Routledge. DOI: 10.4324/9780203609064
- Rowe, D., Stevenson, D., Tomsen, S. A., Bavinton, N., & Brass, K. (2008). The City after dark: Cultural planning and Governance of the Night-time Economy in Parramatta. DOI: 10.1080/10304312.2011.617875
- Roy, S., & Chowdhury, I. R. (2025). Cityscapes at night: Exploring nightlife activities on urban crime dynamics through bibliometric lenses. *Annals of the American Association of Geographers*, 115(2), 334–362. <https://doi.org/10.1080/24694452.2024.2431293>
- Shaw, R. (2015). Alive after five: Constructing the neoliberal night in Newcastle upon Tyne. *Urban Studies*, 52. <https://doi.org/10.1177/0042098013504008>
- Song, H., Pan, M., & Chen, Y. (2016). Nightlife and public spaces in urban villages: A case study of the Pearl River Delta in China. *Habitat International*, 57, 187–204. DOI: 10.1016/j.habitatint.2016.07.009
- Van Liempt, I., & van Aalst, I. (2012). Urban surveillance and the struggle between safe and exciting nightlife districts. *Surveillance & Society*, 9(3), 280–292. DOI: 10.24908/ss.v9i3.4270

- Yeo, S., & Kiang Heng, C. H. (2014). An (extra)ordinary night out: Urban informality, social sustainability and the night-time economy. *Urban Studies*, 51(4), 712–726. <https://doi.org/10.1177/0042098013489743>
- Zaki, S. A., & Ngesan, M. R. (2012). A future town redesigned: How movement pattern is affected with the concept of night city. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 36, 204–210.
- Allah Gholipour, S., & Zayyari, K. (2023). [Investigating the level of social sustainability and satisfaction with the living environment (Case study: District 1 of Region 9, Tehran)]. *Journal of Geography and Regional Development*, 21(1), 143–172. <https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.73108.1077> [In Persian]
- Carmona, M., Heath, T., & Tiesdell, S. (2014). [Public places urban spaces] (F. Gharaei, Trans.). University of Art Publications. [In Persian]
- Pakzad, J., & Souri, E. (2012). [Guidelines for lighting of urban places] (1st ed.). Armanshahr Publications. [In Persian]
- Rahmanpour, H., Habibi, K., & Saeidi, M. (2025). [Analysis of effective factors on nightlife in multi-functional axes: Case study of Shabrang Street, Marivan]. *Journal of Sustainable City*, 8(4), 1–19. <https://doi.org/10.22034/jsc.2025.501949.1831> [In Persian]
- Sajadzadeh, H., & Bahador, A. (2022). [Evaluation of environmental quality priorities of nightlife in urban space from the users' perspective (Case study: Urban spaces in Hamedan)]. *Human Geography Research*, 54(2), 713–733. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2021.318079.1008246> [In Persian]
- Cai, X., & Fan, H. (2025, January). Research on the digital transformation and innovation path of China's urban night tourism industry. In *2024 6th International Conference on Economic Management and Cultural Industry (ICEMCI 2024)* (pp. 55–66). Atlantis Press. DOI: [10.2991/978-94-6463-642-0_6](https://doi.org/10.2991/978-94-6463-642-0_6)